Шабат кюн, 2014 жылны 17-чи майы • № 94 (19505) • Багъасы 3 сомду

ЗАМАН

ВРЕМЯ

Газета издается на балкарском языке с 1924 года

Интернет-версия: zaman.smikbr.ru

КЪАБАРТЫ-МАЛКЪАР РЕСПУБЛИКАНЫ ПАРЛАМЕНТИНИ ЭМ ПРАВИТЕЛЬСТВОСУНУ ГАЗЕТИ

ГАЗЕТА ПАРЛАМЕНТА И ПРАВИТЕЛЬСТВА КАБАРДИНО-БАЛКАРСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

КЕНГЕШ

Май указланы къаты контрольда тутаргъа буюргъанды

КъМР-ни Башчысында республиканы экономикасын эмда социальный сферасын айнытыуда целевой кёрюмдюлени тинтиу эмда РФ-ни Президентини указларын тамамлауну мониторингин бардырыу жаны бла кенгеш болгъанды. Анда къыралны Башчысы 2012 жылда 7-чи майда къабыл кёрген 596-чы-602-чи эмда 606-чы указлада белгиленнген баш магъаналы жумушла КъМР-де къалай толтурулгъанлары сюзюлгенди.

Кенгешни ача, КъМР-ни Башчысыны къуллугъун болжаллы халда толтургъан Юрий Коков РФ-ни Президентини май указларын тамамлау бюгюнлюкде баш магъаналы жумуш болгъанын чертгенди. «Ала республикабызны экономикасын айнытыугъа, халкъны къолайлыгъын игилендириуге, айлыкъ хакъны ёсдюрюуге, сабийлени школгъа дери билим берген учреждения бла жалчытыугъа эмда быллай башха магъаналы жумушланы тамамлаугъа бурулпдула. Алагъа кёре биз жашау журт-коммунальный сферада болумну игилендирирге, адамланы жашаргъа къоркъуулу, осал юйледен кёчюрюрге, кёп сабийли юйюрлеге тийишли жашау болумла къураргъа борчлубуз», - деп эсгертгенди ол жыйылгъанлагъа.

Юрий Александрович айтханыча, указланы толтуруу эмда республиканы экономикасын, социальный сферасын айнытыуну мониторингин бардырыу жаны бла энчи совет къуралгъанды, энчи план къабыл кёрюлгенди эмда аланы толтурургъа къаллай бир ахча керек болгъаны саналгъанды.

Кенгешде РФ-ни Президентини май указларын толтуруу ючюн жуаплы болгъан вице-премьерле докладла этгендиле. Правительствону Председателини биринчи орунбасары Юрий Альтудов 596-чы указны тамамлаугъа контроль этеди. Документ субъектни экономикасын айнытыу бла байламлыды эмда тёрт бёлюмге кёре бардырылады жашауда. Биринчиге кёре, 2020 жылгъа дери бийик хайырлы производствону ишчи жерле къуралыргъа керекдиле. Битеу Россейде аланы санын 25 миллионнга жетдирирге план салыннганды. Къабарты-Малкъарда уа 25 минг ишчи жер къуралыргъа тийишлиди, ол санда 2014 жылда - эки минг.

Инвестиция проектлени санын регионда чыгъарылгъан продукцияны 27 проценти тенгли этерге, бийик технологиялы продукцияны 1,3 кереге кёбейтирге да тийишлиди. Юрий Альтудов айтханнга кёре, 2013 жылда план кёрюмдюлени асламы толтурулгъандыла. Республиканы экономикасын айнытыу жаны бла документле къабыл кёрюлгендиле, ол санда КъМР-ни 2025 жылгъа дери айнытыуну стратегиясы да.

601-чи указгъа тийишлиликде уа къыралгъа башчылыкъ этиу системаны модернизациясын тамамларгъа борчлубуз. Документге кёре 2018 жылгъа дери субъектде жашагъанланы 90 проценти къырал эмда муниципальный жумушла бла хайырланырча онгла къуралыргъа керекдиле. «Биз а бу ёлчемни андан да уллу этгенбиз – 95 процент», - деп къошханды ол.

Ахыры 2-чи бетдеди.

Игиледен да игилери сайланнгандыла

3 бет

Жыйылыу

«Аманлыкъчылыкъны жолун кесиу - хайырлы профилактика амалды»

КъМР-ни Башчысыны къуллугъун болжаллы халда толтургъан Юрий Коков Право низамны жалчытыу жаны бла дайым да ишлеп тургъан координация кенгешни бла Къабарты-Малкъар Республиканы Экономика эмда жамауат къоркъуусузлукъ жаны бла советини бирикген жыйылыуларын бардыргъанды. Аны ишине баш федеральный инспектор Алексей Вербицкий, республиканы толтуруучу власть органларыны, сюд, право низамны сакълаучу эмда контроль этиучю органларыны, правону къоруулаучу организацияланы келечилери къатышхандыла.

Жыйылыуну ача, Юрий Коков энчи эм оператив службалагъа май байрамлагъа хазырланнган кезиуде эмда ала бардырылгъанда законлукъну бла низамлыкъны жалчытханлары ючюн жюрек ыразылыгъын билдиргенди. Кючню бирикдирип, бир тюрлю къаугъала, бузукълукъла болдурмазгъа къолдан келгенди, деп чертгенди. Гражданланы къоркъуусузлукъларын мындан ары да жалчытыргъа кереклисин айырып айтханды.

Республикада оператив болум къыйынлай къалады. Этилиннген мадарланы хайырындан бандит къауумланы кючлерин къарыусузландырыргъа онг чыкъгъанды. Болсада уголовный аманлыкъ ишлеге уллу эс бурурчады. Ауур эм бек ауур аманлыкъла 29,6 процентге, фатарланы тонау 22,3 процентге, аварияланы саны 31,3 процентге ёсгендиле.

Адамла кёп санда жыйылыучу жерледе кеф болгъанла эмда акъылбалыкъ болмагъанла этген право бузукълукъла да иги кесекге кёбейгендиле (83,9 процентге). Зорлукъ, сугъанакълыкъ этиу, хыйлалыкъ бла, жангы бийик технологиялы устройствола бла аманлыкъла аслам болгъандыла. Аманлыкъчыланы къауумларына алгъын бузукълукъ этмегенле кёпден-кёп къошула барадыла.

Арт юч жылдагъы криминал статистика кёргюзтгенича, алгъын сюдлюк болгъанла аманлыкъ ишлени къайтарып этген кезиуле азаймайдыла. Алгъын сюдге тюшгенле этген аманлыкъланы саны жылдан-жылгъа ёсюп барады: 2011 жылда -17, 2012 жылда- 20,2, 2013 жылда- 25,6 процентге. Ол жаны бла хал артыкъда Лескен районда осалды (136,6 процентге ёсгендиле, Бахсан шахарда бла Бахсан районда (135,9%), Нарткъалада (86,4%), Элбрус районда (82,3%) осалды.

УФСИН, КъМР-де МВД-ны толтуруучу власть органлары бла бирге жер-жерледе право низамны сакълауда аманлыкъланы ол тюрлюсюне къажау къошакъ мадарла этерге керекдиле. Аманлыкъланы жолларын кесерге керекди, ол хайырлы профилактика амалды, деп чертгенди Юрий Коков.

Жыйылыуда къыйын техноген хаталаны эмда табийгъат къыйынлыкъланы кетерирге хазырлыкъ не халда болгъанына да къаралгъанды.

КъМР-ни Башчысыны къуллугъун болжаллы халда толтургъанны эмда Правительствосуну пресс-службасы.

Ахшы юйюрле – къыралны тутуругъу

3 бет

Май указланы къаты контрольда тутаргъа буюргъанды

Ахыры. Аллы 1-чи бетдеди.

Былайда сёз къырал неда муниципальный жумушланы бир жерде (бир терезеде) толтурурча онгла къурауну, къырал жумушланы электрон халда тамамлауну юслеринден барады. Докладчы айтханыча, республикада план кёрюмдюле артыгъы бла толтурулгъандыла, ол санда районлада кёп функциялы арала ачыладыла, элледе уа аланы ишчи жерлери боллукъдула. Алай бла адамла къырал неда муниципальный жумушларын жашагъан жерлеринде толтураллыкъдыла.

Ангылатыу иш да бардырылады. 2013 жылда 183 къырал жумушну электрон халда толтурургъа онг болгъанды. Ведомстволаны араларында байламлыкъла къуралгъандыла, муниципальный эмда къырал власть органланы документлени бир бирлерине бериуге чек салгъан праволу актла тюрлендирилгендиле.

Юрий Коков республиканы юлюшю болгъан инвестиция проектле къалай тамамланнганларын билирге сюйгенди. Юрий Альтудов айтханнга кёре, битеу да бирге 11 уллу проект бардыла, аланы багъасы миллиард сомгъа жетеди. Барысы да техника жаны бла тинтилгендиле. Сёз ючюн, таза полимерле чыгъаргъан «Этана» заводну къурулушу тохтаргъа къоркъуу бар эди, инвестор табылмаса. Алай бюгюнлюкде проектни болжалы 2017 жылгъа дери созулгъанды.

Энтта бир уллу проект - Нальчикде жангы аэропортну ишлетиу да - тохтап къалыр чекге жетген эди. Анга уа къырал 9,7 миллиард сом бёледи. «Федеральный ара ахчаны бермезге деген оноуну чыгъарыргъа хазыр эди, алай биз битеу керекли документлени хазырлагъанбыз, бу проектни да болжалы созулгъанды», - дегенди докладчы.

Ызы бла вице-премьерле Ирина Марьяш, Руслан Фиров, Уяналаны Казим социальный сферада салыннган борчланы тамамлау не халда болгъанын билдиргендиле. Биринчи 597-чи, 598-чи, 606-чы номерли указла КъМР-де къалай толтурулгъанларына жууаплыды. Алада сёз бюджет учреждениялада ишлегенлени хакъларын кёбейтиуню юсюнден барады. Ирина Евгеньевна билдиргенича, республикада хакъ орта эсеп бла 9,2 процентге ёсгенди эмда аны ёлчеми 18,4 минг сомгъа жетдирилгенди.

597-чи указда уа сакъатланы ишчи жерле бла жалчытыргъа буйрукъ барды. Республикада 108 ишчи жер ачаргъа тийишлиди, анга федеральный арадан ахча да бёлюннгенди. Алай бусагъатда алыкъа хазырланыу-къурау ишле бардырыладыла, аны себепли сакъатлагъа жараулу бир ишчи жер да алыкъа жокъду.

Руслан Фиров школгъа дери жыл санда сабийлени окъутуу жерле бла жалчытыу программа жашауда къалай бардырылгъанына контроль этеди. Ол келтирген шартлагъа кёре, былтыр республикада жангы юйретиу учреждения ишлетип эмда болгъанлада модернизация жумушла тамамлап, 2,3 минг жангы жер ачылгъанды. Быйыл а энтта жети сабий сад ишленирикди, алада битеу да бирге минг жангы жер ачыллыкъды. Указлагъа тийишлиликде энчи адамла сабий сад ачсала, алагъа къырал тутхучлулукъ этеди. Республикада эки энчи иели учреждение хайырланыргъа берирге белгиленеди, ол санда Яникой элде да.

Уяналаны Казим а жашау журтланы къурулушуну рыногуну болумуну, учуз жашау журтланы ишлетиу, кёп сабийли юйюрлеге хакъсыз жер юлюшле бериу, ипотека кредит алгъанлагъа къырал себеплик этиу жаны бла программала къалай толтурулгъанларын билдиргенди.

Жыйылыуну ахырында Юрий Коков вице-премьерлеге май указланы толтурууну контрольда тутаргъа буюргъанды. Шартланы санап турмай, къаллай проблемала болгъанларын ачыкъ айтыргъа чакъыргъанды. Къырал бёлген ахча къалай къоратылгъанын жамауатха шарт айтыргъа кереклисин да белгилегенди.

Кенгеш эсгертиулени проектин къабыл кёрюу бла бошалгъанды. Жыйылыугъа федеральный инспектор Алексей Вербицкий, КъМР-ни Парламентини спикери Чеченланы Ануар, премьер-министр Константин Храмов, республиканы Башчысыны кенгешчилери эмда районланы бла шахарланы администрацияларыны таматалары да къатышхандыла.

ТИКАЛАНЫ Фатима.

Субботник

Тёгерекни тазалагъандыла, боягъандыла эмда терекчикле орнатхандыла

Озгъан солуу кюнледе Бахсан районда уллу субботник бардырылгъанды. Анга къуллукъчула, устазла, окъуучула да къатышхандыла. Ала тёгерек-башны тазалагъандыла, терек тюплени бла бордюрланы да боягъандыла.

Бахсан районну администрациясыны башчысы Хасан Сижажевни буйругъу бла эллени тийрелеринде кеслери алларына къуралгъан кир-кипчик жыйылгъан багушланы кетергендиле эмда алайлагъа бла жол къыйырларына беш жюз терекчик орнатхандыла.

Район администрацияны специалисти Заур Шибзухов билдиргеннге кёре, келир заманда энтта да эки жюз терек орнатыр муратлыдыла.

Лера АБАЗОВА.

Бахсан районну администрациясыны пресс-службасы.

Тюзетиу

Россей Федерацияны Президентини 2014 жылда 30-чу апрельде чыгъарылгъан 284-чю номерли Указы бла «Россей Федерацияны сыйлы метеорологу» деген ат аталгъаныны юсюнден билдириуде «Чочайланы Хусейни жашы Хызырге» деп окъургъа керекди.

Фестиваль

Фахмулула уа, насыпха, таркъаймайдыла

Фестивальны Геннадий Гридасов дирижёрлукъ этип, республиканы искусство школларыны окъуучуларыны хору «Мой край» деген жыр бла ачхандыла. Россейде «хоровое пение» жанр жангыдан тиргизиле баргъаны къууандыргъан шартды. Сочиде бардырылгъан XXII къыш Олимпиада оюнланы жабылыуунда да къыралыбызны битеу регионларындан минг ауаздан къуралгъан сабий коллективге белгили дирижёр Валерий Гергиев башчылыкъ этгенди. Анда жырлагъан жаш адамланы санына бизни республикадан жашчыкъла бла къызчыкъла да къошулгъандыла. Концертде аланы «Сочинский вальс» атлы жарыкъ номерлери къызыу къарслагъа тийишли болгъанды.

Бу кюнледе СКГИИ-ни структурасына кирген культура бла искусстволаны колледжини залында, КъМР-ни Культура министерствосуну художествосу жаны бла билим бериуюню арасы къурап, «Мы наш, мы новый мир построим» деген сабий чыгъармачылыкъ фестивальны гала-концерти болгъанды. Анга къатышыргъа Нальчикни, районланы искусстволарыны школларында юйреннген фахмулу сабийле келгендиле.

Бу проект, юч жылгъа бир кере бардырылып, хунерли жаш адамланы чыгъармачылыкъгъа кёллендиреди, усталыкъларыны ёсюулерине себеплик да этеди. Бу жол а ол Россейде Культура жылгъа жораланнганды.

Прохладна районну 1-чи номерли искусстволарыны школуну «Ровесницы» хореография ансамбли, кёп эришиулеге къатышып, алчы жерле алгъанлай турады. Бу жол ала гопак деген украин халкъ тепсеуню кёргюзтгендиле. Аны башчысы Т. Свидинаны айтыууна кёре, сабийле фестивальгъа къууанып келгендиле, ала мында кёп жангы шуёхла да тапхандыла. Проектни баш борчу да игиликге, тенгликге итиниулюкню къозгъагъаны болгъанын эсге алсагъ а, ол муратына жеталгъанын кёребиз.

Нальчикни 1-чи номерли Искусство школуну сохтасы, жаш фахмуланы республикалы эришиуюню экинчи даражалы лауреаты Абдуллаланы Габи жыя къобузда аламат сокъгъанды. Бусагъатда ёсюп келген тёлю кёбюсюнде оркестровый инструментлеге юйренирге сюеди. Жуукъ заманда ала духовойлагъа да аслам эс бурурла деп ышанабыз.

Мотталаны Далхат Нальчикни Ю. Темирканов атлы искусстволаны школуну ючюнчю классында окъуйду. Ол Дж. Пешеттини «Престо» макъамын кларнетде эшитдиргенди. Терекден къызчыкъла Диана Маришева бла Камила Накова Дондагъы Ростов шахарда Халкъла аралы «Аккордеон Плюс» эришиуде биринчи жер алып къайтхандыла. Аланы «Старый мотив» деген номерлери да къозгъагъанды къараучуну сейирин.

Горойланы Жамболат башчылыкъ этген «Кавказ» сабий юлгюлю тепсеу ансамбль къайсы сахнаны да сыйлы къонагъыды. Фестивальда артистлени аякъ бюкгенлерине кёпле, тамашагъа къалып, къарагъандыла.

Концерт баргъан кезиуде школланы къол усталыкъ бла ИЗО бёлюмлерини окъуучулары аламат ишле хазырлагъандыла. Алада сейир жаныуарланы, тамаша гюллени, къайгъысыз сабийлени, миллет оюуланы кёргенбиз. Быланы устазлары да энчи махтаугъа тийишли болгъандыла.

Мухадин Кумахов а, бу проектни магъаналыгъын белгилеп, сабийлеге таза кёллюлюклери ючюн жюрек ырызылыгъын билдирип, ёсюп келген тёлюню культура жаны бла жарыкъландырыугъа салгъан къыйыны ючюн Ирина Гридасовагъа Сыйлы диплом бергенди.

Ахырында коллективле барысы да, шуёхлукъну гюренине туруп, «Откуда музыка пришла?» деген жырны бир ауздан айтхандыла. Сабийлени, абаданланы да бирикдирген искусство жанрланы тамблагъы кюнлери болгъанына бу проектни чегинде энтта да бир кере тюшюндюк.

ЖАНГОРАЗЛАНЫ Нажабат.

КЪОЛ КЁТЮРЮУ

Тотуркъулланы Алий - Россейни Жамауат палатасына кандидат

Бу кюнледе РФ-ни Жамауат палатасыны жангы къауумун айырыу барады. Быйыл аны къурауну низамы бир кесек алышыннганды. РФ-ни Президенти анга 40 адамны кёргюзтеди, дагъыда 83-сю субъектледе палаталаны келечилери боллукъдула. Сёз ючюн, КъМР-ден ары Заурби Нахушев барлыкъды.

Дагъыда 43 адам коммерциялы болмагъан жамауат организацияланы келичилеридиле. Быйыл биринчи кере болуп аланы жамауат сайларыкъды. Къол кётюрюу а Интернетде РФ-ни Жамауат палатасыны сайтында бардырылады (https://oprf.roi.ru) эмда ол май айны ахырына дери созуллукъду.

Коммерциялы болмагъан организацияладан РФ-ни Жамауат палатасына 265 кандидат кёргюзтюлгенди. Аладан а, энтта чертип айтайыкъ, жаланда 43-сю сайланырыкъдыла.

Кандидатланы арасында уа къарачай-малкъар жаш тёлюге тутхучлулукъ этген «Эльбрусоид» жандауурлукъ фондну башчысы Тотуркъулланы Алий да барды. Ол Миллетле бла динле аралы байламлыкъланы тапландырыу, граждан мамырлыкъ эмда келишиулюк жаны бла комиссиягъа кандидатды. Бюгюнлюкде аны жанлы 1,9 мингнге жууукъ адам къол кётюргенди, алай ол а палатаны къауумуна кирир ючюн, азлыкъ этериги къоркъуулуду. Бюгюнлюкде Алий Хасанович кесини къауумунда жаланда 5-чи жердеди. Аны аллында баргъанла ючюн къол кётюргенлени саны 2-3 мингнге жетеди.

Жамауат палата граждан обществону баш институтларындан бири болгъаны белгилиди. «Тотуркъулланы Алий кесини жамауат тирилиги бла барыбызгъа да белгилиди. Ол бюгюнлюкде Кавказ миллетлени битеуроссей конгрессини президиумуна башчылыкъ этгенин да билесиз, ол жаланда бизни жаш тёлюге угъай, кавказ халкъланы барысыны да сейирлерин къоруулар ючюн, уллу иш тамамлайды. Палатагъа ол къаллай программа бла баргъанын билирге сюйгенле Интернетде аны бла бу сайтда шагъырейленирге боллукъдула **https://oprf.roi.ru/506**», - дегенди бизге «Эльбрусоидни» Нальчикде бёлюмюню башчысы Аналаны Марат.

Къол кётюрюр ючюн а, бир къауум жумушну тамамларгъа тийишлиди. РФ-ни Жамауат палатасыны официальный сайтында **(http://www.oprf.ru/)** «Айырыула» деген бёлюмюнде битеу процедура барды.

Аны низамын биз да жазып къояйыкъ. Бек алгъа къырал жумушланы тамамлау жаны бла сайтда **(https://www.gosuslugi.ru)** эсепге турургъа тийишлиди. Анда кесинги атынгы, тукъумунгу, СНИЛС-де болгъан шартланы кёргюзтюрге керекди. Госуслуги сайтда хар адамгъа да энчи бет ачылады (личный кабинет), алай ол ишлеп башлар ючюн, электрон подпись керекди. Аны уа эки тюрлю этерге боллукъду. Биринчиден, РФ-ни почтасыны болушлугъу бла, алай аны эки ыйыкъ сакъларгъа тюшерикди. Башында айтханымча, заман азды, къол кётюрюу айны ахырына бошаллыкъды.

Болжалны созмаз ючюн а, электрон подписьни Ростелекомда алыргъа жарайды. Аны Нальчикде Къулийланы Къайсын атлы проспектде, 17-чи юйден - Ростелекомну мекямында (телефон бла хайырланнганла тёлеуле жыйылгъан бёлюмюнде) 1-чи номерли кабинетде табаргъа боллукъду. Былайда белгилеригим, бу мадарны хайырланнганла Госуслуги сайтда эсепге тургъанлай къуна, электрон подписьни алыргъа онглары барды.

Битеу бу жумушланы тамалагъандан сора РФ-ни Жамауат палатасыны официальный сайтында **(http://www.oprf.ru)** айырыула деген бёлюмде кандидатланы арасында Тотуркъулланы Алийни табып, аны ючюн къол кётюрюрге боллукъду.

Алайды да, хурметли жамауат, къарачай-малкъар жаш тёлюге, бизни адет-тёрелерибизни сакъларгъа, адабиятыбызны жангыртыргъа болушлукъ этип келген белгили жашыбыз Тотуркъулланы Алийге себеплик этерге чакъырабыз. Сорлукълары болгъанла уа «Эльбрусоидге» бу телефон номерге сёлеширге боллукъдула: **77-59-12**.

ТИКАЛАНЫ Фатима.

Семинар

Нальчик шахарда В.М Коков атлы эл мюлк университетде, Юйюрню халкъла аралы кюнюне аталып, «Саулукълу юйюр - саулукълу жамауат» деген семинар бардырылгъанды. Аны Нальчик шахарны Тиширыуларыны совети къурагъан эди.

Ахшы юйюрле - къыралны тутуругъу

Семинарны Тиширыуланы шахар советини башчысы Лидия Дигешева ачханды. Ол битеу жыйылгъанланы Юйюрню кюню бла алгъышлагъанды, ызы бла «Саулугъум – кесими къолумдады» деген конкурсда хорлагъан студентлени саугъалагъанды. Лидия Дигешева айтханнга кёре, эришиуге жаланда медицина эм къурулуш колледжледе окъугъанла къатышхандыла, башхала уа, нек эсе да, эс бурмагъандыла бу ишге.

Советни башчысы докладында шёндюгю дунияда юйюрню институту къарыусуздан-къарыусуз бола баргъанын чертгенди. Алай бизни республикада болум бираз онглуракъды, аны сылтауу адет-тёрелерибиз алыкъа жюрюгенлеринде.

Нальчик шахарны жетинчи номерли поликлиникасыны баш врачы Марина Долова студентлени отуз проценти саусузладыла, дегенди. Бек кенг жайылгъан ауруула гастрит, холецистит, панкреатит, астмадыла. Жаш адамла тютюн, аракъы ичерге ёчдюле, ала уа саулукъну бек терк оядыла.

Марина Долова кёп студентле сессияны бергенлеринден сора неврозладан, дистониядан, къыйналгъанларын чертгенди. Ала жаш адамла болгъанлыкъгъа, араларында спорт бла кюрешгенле аздыла. Ол билдиргеннге кёре, гиподинамиядан къыйналмаз ючюн, кюн сайын адам он-онеки минг атлам этерге керекди.

Колледжледе бла вузлада билимлерин ёсдюргенле ашларын тап къураялмайдыла. Мардалагъа кёре адам кюннге тёрт кере ашаргъа керекди, студентлени элли проценти уа жаланда эки кере ауузланадыла.

Эл мюлк академияда азыкъ хазырлау технологияны кафедрасыны устазы Асият Кабалоева кюн сайын жаулу, ауур ашланы эм татлы затланы ашап турургъа жарамагъанын чертгенди. Сабийлени къуандырабыз деп анала-ыннала гедлибже, локъумла, хычинле этип тургъанларын да терсге санагъанды. Сабийни ашы жыл санына кёре къуралыргъа керекди, анда жемишле тийишли жерлерин алсала, иги боллукъду. Асият Кабалоеваны оюмуна кёре, адам эрттенликде уяннганлай, бир стакан жылы суу ичерге керекди, андан сора жарым сагъатдан сора аш ашаргъа жарайды.

Семинарда саулукъну юсюнден докладла дагъыда болгъандыла. Сёлешгенле барысы да белгилегендиле: юйюр къураргъа умуту болгъан адам саулугъун сакъларгъа керекди. Сабийле ёсдюрген ата-анала уа бютюнда, ала жаланда кеслери ючюн угъай, балалары ючюн да жууаплыдыла.

Эл мюлк университети студенткасы Асият Губашиева къызчыкъла аналарындан, жашчыкъла уа аталарындан юлгю аладыла, дегенди. «Трудовая доблесть России» деген биригиуню башчысыны орунбасары Николай Бондарев семинарны ишине къатышхан студентлени Ата журтубуздан ыйлыкъмазгъа, тарыхыбыз бла ёхтемленирге чакъыргъанды.

Битеуроссей къырал телерадиокомпанияны КъМР-де бёлюмюню башчысы Людмила Казанчева, быллай семинарланы магъаналары уллу болгъанын чертип, Лидия Дигешевагъа, арымай-талмай, жаш тёлюню юйретиу ишде кюрешгени ючюн жюрек ыразылыгъын билдиргенди.

БАЙСЫЛАНЫ Марзият.

ЭСЕПЛЕ

Игиледен да игилери сайланнгандыла

Орта кюн Нальчикде Абхазия майданда республиканы школларыны окъуучуларыны арасында «Рыцари закона» деген конкурсну ахыргъы бёлюмю болгъанды. Ол быйыл 12-чи кере бардырылады эмда аны полицияны участка уполномоченныйлерини эмда акъылбалыкъ болмагъанланы ишлери жаны бла бёлюм къурагъанды.

Конкурсну биринчи бёлюмлери уа районлада бла шахарлада бардырылгъандыла. Алагъа 40 мингден аслам окъуучу къатышхан эдиле, аладан финалгъа алты команда чыкъгъанды.

Окъуучула, театр оюнланы кёргюзтюп, жырла, назмула айтып, кеслери тенглени аманлыкъчылыкъладан, наркотикле, ичгичилик дегенча осал къылыкъладан кери болургъа чакъыргъандыла. Аланы билимлерине багъаны уа жюри бергенди.

Алай бла битеу эришиуледен сора, жюрини оюмуна кёре, «Законну рыцарьлары» деген атха Терек шахардан 1-чи номерли лицейни окъуучулары тийишли болгъандыла. Экинчи жерни Нарткъаланы 5-чи номерли школуну эмда Бахсанны 4-чю номерли школуну окъуучулары бир бирлери бла юлешгендиле. Прохладна районда Екатериноградская станицаны 3-чю номерли школуну окъуучулары уа ючюнчю жерге тийишли болгъандыла. Битеу командалагъа да КъМР-де МВД-дыны грамоталары эмда эсде къаллыкъ саугъала берилгендиле.

Конкурсну башламчысы полицияны подполковниги Аслан Ашхотов айтханыча, бу эришиуге хазырланыу сау жылны баргъанды. «Школчуланы арасында бек хунерлилени сайлагъан къыйын эди. Ала барысы да фахмулла, тириле эдиле. Алай бюгюн а финалгъа игиледен да игилери чыкъгъандыла», - дегенди.

АБДУЛЛАХЛАНЫ Фатима.

Энчи оюм

Орус халкъны аллында баш урама

Быйыл, Маданиятны жылында, озгъан заманланы эсибизге тюшюрмей болаллыкъ тюйюлбюз. «Культура» деген сёзню магъанасыны кенглигини эм теренлигини юсюнден толу айтыргъа къыйынды. Октябрь революциягъа дери бизни аз санлы малкъар халкъыбыз къарангылыкъда жашагъанды десем, жангы зат айтырыкъ тюйюлме. Къайда эсе да, орус устазлагъа эсгертме саладыла деген хапарны эшитгенме.

Аны башламчысы ким эсе да, бек огъурлу ишни къолгъа алгъанды. Игиликни унутуп къояргъа жарамайды.

Малкъар ауузунда мени жыл санымда тёлюню, андан жашыракъланы да Россейни кёп шахарларындан келген орус устазла окъутхандыла. Ала бизни жер жюзюнде бек ариу орус тил бла шагъырейлендиргендиле, окъутуу бла бирге культурагъа да юйретгендиле. Къашхатауну орта школунда бизге билим берген устазланы - орус тилден окъутхан Надежда Фёдоровнаны, географ Сергей Ивановични, тарыхчы Фёдор Петровични, зоологияны устазы Екатерина Сергеевнаны, математик Николай Константиновични эм башхаланы сыфатлары бюгюн да кёз аллымда турадыла.

Былайда, тюз, терс эсем да, бир затха мени энчи къарауум болгъанын айтыргъа сюеме. «Заман» газетде ишлегенлени бир-бирлери «культура» эм «школ» деген сёзлени орунларына «маданият», «мектеп» деп жазадыла. Битеу дунияда жюрюген ангылаудан биз нек къачабыз? Бизге орус тил бла келген «школну» «мектепге» нек алышабыз? Мен аны тюзге санамайма. Энчи оюмум алайды. Малкъар тилни айнытыуда ала бир тюрлю магъананы тутмайдыла.

Сагъына кетейим дегенлигимди, ансы статьяны темасы башхады. Уллу орус халкъны огъурлулугъуну, халаллыгъыны, чомартлыгъыны, тюзлюкню керти жакъчысы болгъаныны юсюнден кесим билгеними эм башхаладан эшитгеними жазама. Сёз ючюн, кёчгюнчюлюкню алайыкъ. Мен Къазахстанда жашагъан оруслуладан кёлюме тийген бир сёз эшитмегенме. Аланы араларында спецпереселенец болгъанымы да унутхан эдим.

Халкъны ичинде, айхай да, игилери бла бирге аманы да болмай амалы жокъду. Алай оруслуланы кёбюсю къаллай тюрлю болумда да адамлыкъларына сакъдыла. Бизни, кёчгюнчюлени, аман бетли этер ючюн, властыла юсюбюзге кёп кир къуйгъандыла, жалгъан дау бла терслегендиле. Сюргюнде башха миллетледен да къысыулукъ кёрмегенбиз, оруслула уа, башха болмай, къарындаш халкъча эдиле.

Ач жыл кюн сайын манга артыкъ ётмек бурху бериучю оруслу къатынны-Матюхинаны– мен къалай унутайым? Неда, терслигим болмагъанына ийнандырырча шартла табып (производствода авария ючюн), мени сюдге бердиртмеген Корней Силантьевич Скляровну? Ала чынтты адамла эдиле! Уллу халкъны келечилери!

Оруслула да шуёхлукъгъа ахыргъа дери кертичи болуу тёре, баям, узакъ ёмюрледен келе болур. Фельдмаршал Суворов айтханды: «Кесинг ёллюк эсенг да, жолдашынгы къутхарыргъа кюреш»,-деп. Сергей Долгов бла къашхатаучу Ахшаякъланы Биязулкъа 1942 жылда Сталинградда танышхандыла. Артиллеристле эдиле. Трактор заводну къатында бир жол гитлерчиле батареягъа ычхыннгандыла. Къол сермешге кирирге тюшгенди. Бёкем санлы, къарылу Долгов, арыкъсуу Биязулкъаны боюнундан тутуп, хыр-хыр этдире тургъан алаугъан фашистни башына автомат къалагъы бла жетдирип къаплагъанды. Ол ууахтыда оруслу жаш, аны артындан чыгъып урургъа боллукъларыны юсюнден аз да сагъыш этмей, малкъарлы шуёхун къутхарыргъа атханды кесин.

Тенгизчи жаяу аскер взводну командири лейтенант Къойчуланы Абдуллах флотда къуллукъ этгенди. Матросла бла къол сермешге кирирге бир заманда да базынмагъандыла гитлерчиле. Алай урушда сайлау жокъду. Сюйсе, сюймесе да, аны законларына бойсунургъа керек болады.

Бир жол Къойчу улуну взводу Севастополь ючюн сермешледе жесирге тюшерге аздан къалгъанды. Фашистле тёгерекден алгъан эдиле. Алай къайры тыяллыкъ эдиле матросланы! Къызыу къол сермешде Къойчу улу бла гитлерчи офицер бетден-бетге тюбешгендиле. Не ёлген, не къалгъан! Иш алайгъа жетген эди. Фриц онглуракъ болгъанын эслеген матрос командирни къутхарыргъа чапханды. Ол бир секунд кеч къалса, Къойчу улуна болушлукъ керек боллукъ тюйюл эди. Фашист аны кёкюрегине бичакъ сугъаргъа керилгенде, матросну автомат окълары къыркъгъандыла санларын.

Батчаланы Масхут манга былай айтхан эди: «Новороссийскни тийрелериндe къызыу сермешледен биринде ауур жаралы болгъан эдим. Мени теркирек госпитальгъа жетдирирге керек эди. Бир тюрлю транспорт жокъ. Оруслу жашла, терек бутакъладан носилка кибик къурашдырып, темир жол станциягъа дери сегиз километрни мени кётюрюп элтгендиле. Ёлюп кетгинчи унутурукъ тюйюлме аланы...»

Зылгычы жаш Тогъузаланы Кемал бла Кемеровода туугъан Александр Чернов бир бирлерин тыугъан къарындашлача кёргендиле. Урушну къанлы жоллары бла Кавказда 9-чу майда, анасына письмо жаза тургъанлай, Черновха окъ тийгенди. Кемал, ушкок атылгъан жанына чабып, чырпыла ичлеринден чыгъып къачхан фашистни ёлтюргенди. «Я у мамы один»,- дегенден башха, Александр жукъ да айталмагъанды.

Таулулада не уллу къыйынлыкъда да эр кишиле кёз жашларын чыгъаргъан тёре жокъду. Кёмал тёзалмады. Сюйген тенгини юсюне къапланып жиляды. Аны ючюн анга бир киши айып этерик тюйюл эди. Александрны жазылып бошалмагъан письмосун анасына тапдыргъанды, жашы къалай ёлгенини хапарын да айтханды.

Таулуланы кёчюрген кюн да кёргенме мен оурслуланы адамлыкъларын. Жаш офицерле азап жолуна чыгъаргъа эл аягъында жыйылгъан хариплени араларында айланып, жол азыкъ хазырларгъа жетишалмагъанланы ашарыкъла алыргъа юйлерине жибергенлерин. Автомашинала терк келлик тюйюлдюле, заман барды деп. Ала, кеслери биле-биле, репрессиялагъа тюшгенлени кёчюрюню «жорукъларына» бузукълукъ этгендиле.

Бир сержант а эшелонну начальниги аны инструкцияны толтурмагъаны ючюн уруш заманны законларына кёре жууапха тартыллыкъса деп къоркъутургъа кюрешгенде: «Я плевать хотел на вашу инструкцию, мы везём людей»,-деген эди.

Ол оруслу эди. Бюгюн да сейир этгенлей турама аны алай айтыргъа базыннганына. Аллай сёзлери ючюн сержантны дуниядан гунч этерге боллукъ эдиле. Алай, баям, эшелонну начальниги кеси да артыкъ ыразы болмаз эди Берияны инструкциясына, аны себепли сержантны ызындан сюрмегенди. Ачыуланнган кибик этип, кетип къалгъан эди алайдан.

Мен политолог тюйюлме, деменгили халкъны битеулю къыйлыгъына, адет-тёрелерине, жашау халларына, дунияда жерине, башха миллетлени араларында магъанасына толу багъа бичерге къолумдан келлик тюйюлдю. Биз, аз санлы малкъар халкъ, Россейни этек тюбюне къысылып жашагъаныбызны унутмазгъа керекбиз. Энчи кесими юсюмден айтханда, мен тюзлюкню, тенглики, сюйген, ачыкъ жюрекли, уякъ миллетлеге бийикден къарамагъан уллу орус халкъны аллында баш урама.

КЪУЛБАЙ улу Алий.

Тинтиуле

Санаторийле жай кезиуге хазырланадыла

Бу кюнледе республиканы санаторийлери бла лагерьлери сабийлени жайда солуу кезиуге алыргъа къалай хазырланнганларын республикалы ишчи къауум тинтеди. Анга МЧС-ни КъМР-де Баш управлениясыны, МВД-ны, Урунуу эм социальный айнытыу, Саулукъ сакълау эмда Билим бериу эм илму министерстволаны келечилери киредиле.

Комиссия алгъа «Горный родник», «Дружба», «Маяк», «Грушевая роща», «Эльбрус», «Кавказ» санаторийлеге баргъанды. Республиканы Урунуу эм социальный айнытыу министерствосуну сабийлеге солуу кезиуню къурау бёлюмюню башчысы Шауаланы Тахир айтханнга кёре, солуу учреждениялана отоулары эмда аш-азыкъ этген бёлюмлери санитар излемлени барысына да келишедиле. МЧС-ни бла МВД-ны келечилери уа къауум кемчиликлеге эс бургъандыла. От тюшюу жаны бла къоркъуусузлукъну жалчытыу бла байламлы соруулары болгъанды аланы. Быллай къыйын болумну юсюнден билдирген система тынгылы ишлерге эм отну ёчюлтюучю средствола бла тийишлисича жалчытылынырга кереклисини юсюнден да айтылгъанды.

Сагъынылгъан кемчиликле узакъ болжалгъа салмай кетерилирге керекдиле. Тинтиу ишле башха солуу учреждениялада да бардырыллыкъдыла, деп билдиргендиле республиканы Урунуу эм социальный айнытыу министерствосуну пресс-службасындан.

Бизни корр.

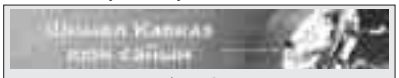

Къырымны бла Севастопольну гитче бизнеслерине болушурукъду

Ставропольяны Къырымда эм Севастопольда гитче предпринимательствосун айнытыугъа ахча бериуню фонду болушурукъду, деп айтхандыла ИТАР-ТАСС-ны корреспондентине крайны губернаторуну пресс-службасында. «Кёп заман озарыкъды Россейни жангы субъектлеринде аллай механизмни ишлетирик бизнесге болушлукъ этергe», - деп ангылатханды кесини башламчылыгъын губернаторну къуллугъун болжаллы халда толтура тургъан Владимир Владимиров.

Аны айтханына кёре, Россейни жангы субъектлерине берилген ахчаны орунуна федеральный бюджетден ырысхы берирге план барды. Билдирилгеннге кёре, регионланы экономика жаны бла айнытыуну министерствосуна быйылны биринчи кварталында предпринимательлеге край 118 микрозайм халда 69 миллион сом бергенди.

Белгили турист маршрутну ачыуну октябрьге кёчюргендиле

Адыгеяда «Через горы к морю» деген турист маршрутну ачыуну октябрьге кёчюргендиле. Аны алай этгенлерини сылтауу жолну жангыртыуду. Ол Кавказны къырал табийгъат биосфера заповеднигини юсю бла барады, деп билдиргенди ИТАР-ТАСС-ны корреспондентине учреждениясы директоруну орунбасары Николай Ескин.

Аны айтханына кёре, жолну жаз сезоннга дери тапландырыугъа къутургъан суула чырмаулукъ этгендиле. Ала озгъан кюзде къутургъан эдиле. «Бюгюн заповедникни аламатлыкъ жерлерине сейирлик маршрутла къуралгъандыла», - дегенди ол.

Солууну сюйгенлеге бек иги эм аты айтылгъан «Вокруг горы Финт» эм «Лагерь холодный» деген турист жолну хайырланыгъыз деген предложение барды. Анда аз тюбеучю 130 битим бла танышдырлыкъдыла.

Бассейни бла сабий сад

Элистада биринчи болуп бассейни бла сабий сад ишлегендиле. Школгъа дери билим берген жангы учреждениядa бир жолгъа 120 сабий кечинирикди. Мында, андан сора да, музыкалы спорт зал, къалмукъ тилни кабинети, «живой уголок» деген физиотерапия боллукъдула. Шахар администрацияны башчысы Артур Жорджиев ИТАР-ТАСС-ны корреспондентине айтханына кёре, сабий садны ишлеуге шахар бюджетден 100 миллион сом чакълы бир ахча бергендиле. «Ол ахыр 20 жылны ичинде ишленнген сабий садды. Ол себепден сад Элистаны историясына кирликди»,-дегенди ол.

Краснодарны атын тюрлендирирге умутлудула

Краснодар крайны администрациясы ара шахарны историялы атына - Екатеринадар деген атха тюрлендирирге деп башламчылыкъ этгенди. Аны юсюнден шахар думаны мэри Владимир Евланов жыйылыуну кезиуюнде айтханды. Къобанда жашагъанланы араларында алгъынны атын къайтарыргъа керекди деген хапарла жюрюгендиле. Кеси заманында алай этейик деп Александр Ткачев да сёлешген эди. Болсада соруула баргъан кезиуде краснодарчыла алгъа ол башламчылыкъгъа артыкъ ыразы болмагъан эдиле, нек дегенде документлени тюрлендирирге керек боллукъду деп.

Бу ишни юсюнден оноуну шахар думаны депутатлары этерге керекдиле. Аны ючюн крайны администрациясы официальный тилек иерге керекди.

150 социальный объект

Къарачай-Черкесни башчылары 2014-2015 жыллада хайырланырга 150 социальный эм инженер инфраструктураланы берирге айтадыла. Аллай уллу къурулуш ишле эндиге дери республикада ахыр онжыллыкъланы ичинде бардырылмагъандыла, деп айтханды ИТАР-ТАСС-ны корреспондентине регионну башчысы Темирезланы Рашид.

- Быйылны биринчи сентябрине дери биз 8 жангы сабий садны хайырланырга берликбиз, алада бир минг бла 15 жер барды, - дегенди учреждениясы воспитатели. Аны айтханына кёре, Черкесскеде да 250 жери болгъан сабий учреждение хайырланырга берилликди. Ол Шимал-Кавказ федеральный округда бек игиледен бири боллукъду. Аны ол даражагъа жетдирир ючюн, къолдан келген мадарла этилгендиле, дегенди ол.

Эки жылны ичинде мында 25 школ учреждениягъа ремонт этер эм жангыларын ишлер план барды, аладан 11 –си «школа + детсад» деген формат бла ишленирикдиле. Андан сора да, Къарачай-Черкес Республикада 5 школну эм 19 спорт объектни ишлеу башланнганды, дагъыда эллени газ эм суу бла жалчытырыкъ ишле бардырыладыла.

БИЗНИ ХАЗНАБЫЗ

Адет билсенг - адетге кёре, билмесенг - бетге кёре

Газетни редакциясына окъуучуларыбыздан кёп тюрлю къагытла келедиле. Ол санда адамланы араларында салам бергенни юсюнден да сорадыла («Заман», 74-чю номер, 2014 жыл).

Аны бла байламлы биз фольклорчу Джуртубайланы Махтини «Ёзден адет» деген китабындан «Салам - приветствие» деген башын беребиз. Дагъыда, аны бла тюбешип, китапда болмагъан болумланы да къошханбыз.

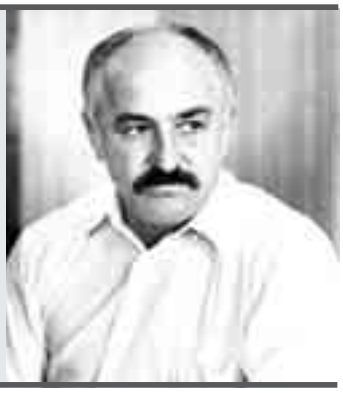

Салам бериу

Огъартын келген - тёбентин келгеннге береди;
эшикден кирген - юйде тургъаннга;
келе тургъан - сюелип тургъаннга;
экеулен тюбешселе, саламын кичи береди;
сюелип тургъанны къатына къауум адам келсе, салам берген - ол къауумда таматады;
къауум адам сюелип, биреу келсе, салам алгъан - таматады;
тамата бла хапар айтыр болсанг неда тиширыу бла (элден тышында тюбеселе), алагъа жетмей, атдан тюш;
салам берсенг, алсанг да - къычырмай, шыбырдамай айт.

Къайда эм къачан

Салам Аллахны саламыды: жауунг эсе да, салам берсе, саламын ал;
ауруп, онгсуз тюйюл эсе
олтуруп салам берген - алгъан адет жокъду;
бир кере саламынгы алмай къойгъан адам экинчи тюбегенде салам берме ***кечгинлик тилемесе;***
танымагъан адамгъа жукъ сорлукъ болсанг, алгъа салам бер;
къабырлада салам берген дурус тюйюлдю (къол тутуп къоядыла);
аякъ жолдан чыгъып келген адамгъа салам бермейдиле;
къауум адамгъа, салам берип, къол тутама десенг, таматадан, онг жанындан башла.

Къол тутуу

Тамата къолун узатса - тут, узатмаса - тур;
къол узатхан къолун алгъа алады;
адамны бармакъларын тутма - къолун тут;
эр кишиле къучакълашмайдыла;
эр киши тиширыугъа къол бермейди;
адамны къолун къаты къысма,
кесинги къолунгу да суу быстырча берме;
салам алгъа эр кишиге тийишлиди.

Орамда жолугъуу

Ишлей тургъан адамлагъа алгъыш этмей озма;
элге кирсенг, атдан тюш;
ныгъышха жетсенг, салам бер;
элге кирсенг, чариш къурама (атдан тюшмесенг да, акъырын бар);
эр киши озгъан заманда ахшы къатын (орамда олтургъан), намыс этип, ёрге къобады;
адамны къолун атдан тюшюп тут;
сый къангагъа кечирек къалып барсанг, салам бер да, сыйны тынын бузма.

Юйге киргенде

Эр кишиле
- Ассалам (салам) алейкум!
- Уаликум салам!
- Юйге да игилик!
- Келгеннге да игилик! (Келген адам юйге кирсе) Хош кел, жууукъ бол!

Кюнню кезиулеринде

Эр кишиле бла тиширыула неда тиширыула кеслери тюбешселе, бир бирлерине эшикде, юйде, орамда болсун, былай салам берединe
- Танг ахшы болсун!
- Ахшылыкъ кёр!
- Эрттен ахшы болсун!
- Ахшылыкъ кёр!
- Кюн ахшы болсун!
- Ахшылыкъ кёр!
- Ингир ахшы болсун!
- Ахшылыкъ кёр!
- Кеч ахшы болсун!
- Ахшылыкъ кёр!

Айырыла туруп эмда биреуню юйюнден чыгъа туруп айтадыла
- Хайда сора, сау къалыгъыз!
- Саулукъ Аллах берсин!
- Ахшы кюнлю болугъуз!
- Ахшылыкъ Аллах берсин!
- Ахшы ингирли къалыгъыз!
-Аллахны ахшылыгъына жолугъайыкъ!
- Тынч кечели къалыгъыз!
- Тынчлыкъ Аллах берсин!

Тюрлю-тюрлю болумлада уруна тургъанла

- Иш къолай болсун!
- Сау бол, къолайлы бол!

Мал, жылкъы кютген адамгъа
- Кёп болсун!
- Сау бол, кёп насып Аллах берсин!

Юй ишлей тургъанлагъа
- Мекямыгъыз огъур болсун!
- Аллах ыразы болсун, къууанчлагъа келиучю бол!

Сабанчыгъа, бахчада ишлей тургъаннга
- Берекет болсун!
- Сау бол, берекетли бол!
- Бахча толу болсун!
- Сау бол, берекетинг кёп болсун!

Ийнек сауа тургъан тиширыугъа
- Саугъанынг таркъаймасын!
- Сау бол, насыбынг таркъаймасын!

Ийнек сауа тургъан эр кишиге
- Акъдан къуру болмагъыз!
- Сау бол, берекетинг къурмасын!

Сатыу этген адамгъа
- Базар болсун!
- Сау бол, Аллах берекет берсин!

Эр кишиле жыйылгъан жерде

- Ныгъыш болсун!
- Сау бол, жууукъ бол бизни ныгъышха!
- Ныгъышыгъыз толу болсун!
- Сау бол, кел, сени да ныгъышха жууукъ этейик!

Жолда тюбешселе
- Жол болсун!
- Сау бол, жашау жолунг жарыкъ болсун!

Аругъан адамгъа аны кёре келген айтады
- Саусуз болма!
- Сау бол, саулукъ Аллах берсин!
Сау бол, Аллах ыразы болсун!

Ашай тургъаннга
- Аш татлы болсун!
- Сау бол, жашауунг татлы болсун!

Тойгъа келгенле юйню иелерине айтадыла
- Байрамыгъыз къууанч болсун!
- Сау бол, кир юйге, къонакъ этейик сени да.

Узакъдан келген къонакълагъа юйню иеси айтады
- Къууанч бла келигиз, хош келигиз! Келген аякъларыгъызгъа кёкюрегим кёпюр болсун, аркъа узунум жол болсун!

Узакъ жерде кёп туруп къайтханнга неда биреуню къонагъына былай салам берединe
- Сау кел, огъурлу кюнде кел!
- Сау бол, огъур – насып Аллах берсин!
- Айып этме, кимсе, кимладанса?
Атын айтса, кесини атын айтып
- Огъурлулукъ Аллах берсин!

Айырыла туруп

Ишлей тургъан адам бла ушакъ этип, кете тебирегенде айтадыла
- Сау (хайыр, огъурлу, къууанч, насып) иш этигиз!
- Ишигизни Аллахутала къурасын!
- Башлагъан ишигизни къууанч бла бошагъыз!
- Тутхан ишигизден къууаныгъыз!
- Къол ызынг бузулмасын!

Жолда таныышхан адамгъа
- Санга - саулукъ, манга - эсенлик!
Тенгле, жолоучула болуп, айырылгъан заманда
- Санга - игилик, манга ахшылыкъ!

Къайынлагъа айтылгъан алгъышла

Жашны атасына, анасына айтадыла
- Келген келинигиз огъурлу болсун!
-Келген келинигиз огъур аякъ бла келсин!
-Келген келин уланла бешигин тебиретсин!
- Толу юйюрлю болсун!
- Уланла атасы болсун!

Келинни жуукъларына
- Киеуюгюз да огъурлу болсун!
- Жангы жуукъла да огъурлу болсунла!
- Тукъум-жукъ болсунла!

Ол - бу юйге келин келгенин эшитгенде
- Ахшы кюнде келсин!
- Ахшылыкъ бла келсин!

Сабий туугъанда

- Жашар сюек болсун!
- Туугъанындан жашагъанына къууаныгъыз!
- Аллах бу сабийге сюек саулукъ берсин!
- Онгнганлагъа (ахшылагъа) нёгер болсун!
- Атасын, анасын къуундырыучу болсун!
- Атасына (анасына) ушагъан жаш (къыз) болсун!
- Къууанч кюнюне къууанч бла жетер насып Аллахутала берсин барыбызгъа да!

БУСАГЪАТДАГЪЫ ЖАШ ТЁЛЮ

Усталыкъны бийиклигине итиниулюк

Огъары Малкъарда туууп ёсген, орта школну да анда алтын майдалгъа бошагъан Тетууланы Харунну къызы Фатимат гитчелигинден да врач болургъа сюйгенди. Аны ючюн иги окъургъа, кёп билирге кереклисин да ангылагъанды.

Школну бошагъанындан сора ол Москваны, Санкт-Петербургну неда Дондагъы Ростов шахарны белгили медицина вузларында билим алыргъа сюе эди. Болсада арыкъсуу, назик къызчыкъны атасы, анасы да узакъгъа жиберирге базынмадыла. Аны къой, Нальчикге окъуна кючден жибергендиле. Алай бла ол Къабарты-Малкъар къырал университетни медицина факультетине киреди эмда, алты жылны ичинде вузну бек иги студентлеринден бири болуп, уллу стипендия да алып турады. Анда сора уа республикалы клиника больницаны интернатурасындан ётгенди, аны да бир адам да чурум тапмазча.

Бусагъатда уа къыз ординатурада билимин ёсдюргени бла бирге Нальчикде биринчи номерли поликлиникада терапевт болуп ишлейди. Кюн сайын аны аллына болушлукъ излей кёпле келедиле. Бир-бир саусузланы уа юйлерине ол кеси да барады. Жаш болгъанлыкъгъа, Фатимат эслиди, сынаууп ёсдюрюрге итинеди, къатында эрттеден бери ишлеп келгенледен билмегенин сорургъа менсинмейди.

Аны бла да къалмай, керек затланы Интернетде, медицина журналлада излейди, конференциялагъа къатышады. Врач-эндокринологга да юйренеди.

-Билгеними ишим бла кюн сайын кёргюзтюрге тюшеди. Кёпле, артыкъда уллайгъан адамла, поликлиникагъа келселе,манга ышанмаулукъ этип къарайдыла. «Санга ненча жыл болады, бийик билим а алгъанмыса?»-деп соруп башлайдыла. Бир ненча кереден сора уа ауазлары жумушайды, кёзлеринде ыразылыкъ эслейме. Ол заманда мени да кёлюм кётюрюледи,-дейди Фатимат.

Ол тюз да бир онг чыкъгъанлай туугъан элине барады. Анда уа аны анасы,атасы, къоншулары да ашыгъып сакълайдыла. Келгенин эшитгенлей, былайым ауруйду,бир къарасанг эди, дейдиле. Ол да аланы бирине да угъай демейди.

Мында уа аны адамлагъа гитчелигинден окъуна болушургъа сюйгенин, бир ишни къолгъа алса,аны тынгылы этгинчи тынчаймаучусун биледиле,аны себепли арсарсыз ышанадыла. Ышара, ышара туруучу, жарыкъ, ачыкъ бетли къызны хар айтханын да жерге салмай этедиле.

Аны атасы бла анасы -Тетууланы Харун бла Асият да - элде намыслары жюрюген адамладыла. Экиси да Огъары Малкъарны 1-чи номерли орта школунда ишлегендиле. Харун биологиядан бла химиядан устаз, Асият а секретарь болуп. Ала сабийлерин ариу къылыкълы ёсдюргендиле, билим да алдыргъандыла.

Жашлары Ибрагим КъМКъУ-ну экономика факультетин бошагъанды, кичи къызлары Амина уа университетни экономика факультетини биринчи курсуну студентиди. Ала да, Фатиматча, школну айыпсыз бошагъандыла. Аллай сабийле ёсдюрген ата бла ана не уллу махтаугъа да тийишлидиле.

ХОЛАЛАНЫ Марзият.

ШЁНДЮГЮ ЗАМАННЫ ТАРЫХЫ

Каддафини охранасы - сары шинли тиширыула

Тито уа алгъыннгы къатынын Россейде тапханды

КГБ-ны 9-чу управлениясыны, къыралны башчыларын къоруулау ючюн жууаплы болгъан алгъыннгы къуллукъчусу «Комсомольская правданы» корреспондентине Совет Союзгъа къонакъгъа келген къырал оноучуланы юслеринден эндиге дери ачыкъланмагъан кёп шартланы айтханды. Аланы кёбюсю жашырынлыкъда болгъандыла.

-Озгъан жылда Югославияны алгъыннгы президентини къатыны Йованка Будисавлевич-Броз аушхан эди. Аны бла Титону ала СССР-ге къонакъгъа келгенлеринде кёрген эдим. Союзда боллугъуну программасына къарап, къыралны башчысы бир бёлек сагъатны Омскда болургъа сюйгенин айтханды.

Ол Омскгъа не ючюн барыргъа сюйген болур эди? Анда жашай кёре эдим аны алгъыннгы къатыны. Мен тинтип кёреме. Граждан урушну кезиуюнде Австро-Венгрия империяны адамы Иосип Броз Омскни къатында орус жесирге тюшеди, андан а - госпитальгъа, анда уа анга жаш тиширыучукъ, медсестра Пелагея Белоусова къарап тургъанды. Ол кезиуде Титогъа 24 жыл бола эди. Пелагея Иосипни биринчи къатыны болгъанды эм андан къыз бла жаш тапханды.

Тито президент болгъандан сора къатынын кёрмегенди. Ол а кёп жылланы, «югославлы коммунистча», сталинчи лагерьледе ётдюргенди. Сора Тито СССР-ге къонакъгъа келгенинде, Пелагея сабийлери бла Омскда къалайда жашагъанына адресин тапханды эм ары баргъанды.

Аны къатыны Иванка да билгенди эри Сибирьде кимни излегенин эм бек ёпкелегенди. Омскда аны сабий садха экскурсиягъа элтгендиле, Тито уа кесинлей алгъыннгы къатынына бла сабийлерине баргъанды, ала бла сагъат бла жарымны тургъанды. Артда ачыкъ болгъанына кёре, ол сабийлерин Югославиягъа чакъыргъанды, ала уа - унамагъандыла. Андан сора биз Титону оруслу къатынына болушургъа да кюрешгенбиз. Ол шюш жашауну, энчиликни сюйген тиширыу эди - аушханды, жаннетли болсун.

Ливиячы диктаторну циркге да элтген эдиле

-Къырал къуллукъчуланы къонакъгъа алыугъа бизде хар заманда да бек тынгылы хазырланып болгъандыла. Алай эсе да, чурумсуз а болмай къалмай эди,- дегенди ушакъ нёгерибиз.

Ливияны башчысы Муамар Каддафи СССР-ге биринчи кере 1985-чи жылда 10-чу октябрьде келген эди. Къонакъланы ашырыргъа, бола келгенича, бир бёлек машина бередиле – къонакъгъа бир машина, дагъыда бир резерв машина (къонакъгъа берилген машина жолда сынып къалса, аны алышындырыргъа деп да бир машина), къонакъны охранасына да бир машина, дагъыда транспорт битеу ашыргъан адамлагъа, аны ызындан артдагъыланы къорууларча да бир машина, алда уа – эки авто «маяклары» бла, андан сора да мотоциклчилени эскорту.

Совет Союзну къызлары жолдаш Каддафиге бек къууаныучу эдиле.

Биз къонакъгъа тюберге деп аэропортха келебиз. Къарайбыз - Каддафи чыгъады, биргесине да - беш ариу къыз - экиси сары шинлиле, экиси къара шинлиле, бири уа - мулатка! Барысы да автоматла, тапанчала бла саутланып. Сейир этерча затла. Ала «Охрана» деген арабча жазыуу болгъан машинагъа минерге керек эдиле. Болсада, ол ариу къызчыкъла, инструкцияны да эсге алмай, резерв машинагъа минип, сауутларын терезеледен тышына айландырып тохтадыла. Горбачёвха чабып, ол болумну ангылатдыла. Ол а: «Къоюгъуз, келсинле»,-деп къойду.

Артда ачыкъ болгъанына кёре, охрананы машинасы Каддафини автомобилинден иги да артха къалгъаны ючюн, жуукъда болгъан машинаны бийлеген эдиле къызла.

Белгисиз аскерчини къабырына гюлле салгъандан сора Каддафини уугъа элтиучю эдиле, сора - Мавзолейге. Ол бизни циркибизге да баргъан эди, андан сора аламатлыкъ аш-азыкъ тепси къуралгъан эдиле къара жыйнысы, шампан чагъыры, башха ашарыкъла, ичерикле бла.

Никсонну самолётун къалай алышындыргъандыла?

-Америкачылагъа эркинлик жокъ эди СССР-ни территориясыны башында учаргъа. Ол болумда АБШ-ны президенти Ричард Никсон алгъа Киевге келиучю эди, алайда уа бизни самолётубузгъа минип, Союзгъа атланыучу эди. Артха тебиресек да, алгъа Киевге учуучу эди, андан а кеси юйюне.

Кертиди, Никсоннга бир угъай, ючюн самолёт бериучю эдиле, нек дегенде, президентни ашырып айланнган адамла 740 бола эдиле! Журналистле, болушлукъчу адамла, шапала (аш бишириучюле)...

Ахырында Никсоннга Москвадан Киевге учаргъа тюшдю. Эки лайнер алгъа учуп кетдиле, ахыр самолётну учар заманы да жетди. Аны бизни башчыларыбыз ашыра эдиле, оркестр да ойнай эди.

Биз да кирдик самолётха. Сора экипажны командири: «Учалмайма, онг жанындагъы мотор толу кючю бла ишлемейди!»-деди. Трапны жетдирдиле, Косыгин аны бла самолётха минди, аны ызындан - Подгорный эм авиацияны министри Бугаев. Косыгин, Никсоннга айланып: «Жюйюсхан президент, бизни авиациябызны министри бузукълукъ тапханды»,-деди. «Аны саугъаларгъа керекди»,-деди Никсон.

-Не ючюн?

-Ол бузукълукъну кёкде угъай, жерде тапханы ючюн!

Барысы да кюлдюле ол лакъырдагъа. Косыгин самолётну алышындырыргъа керекди, резерв самолёт бийлайдады, деди. Барысы да самолётдан басхыч бла тюшдюле. Алайдагъыла къарс урдула, оркестр да музыка сокъду... Делегация ашыра келгенле бла жангыдан къол тутушуп айырылды. Корреспондентле уа экинчи самолётха чапдыла - болгъанны суратха тюшюрюрге деп.

Битеу ол церемониягъа жарым сагъат чакълы бир заман кетди. АБШ-ны къырал секретары Генри Киссинджер а: «Бир зат да болмагъанды, деп келишейикми?»-деди. Анга сёз да жокъду. Экинчи кюн газетле аны юсюнден репортажла бла чыкъдыла, самолётну алышындырылгъаны юсюнден учхара айтып.

Финляндияны Президенти Байкалда тартыргъа сюйгенди

-Финляндияны Президенти Урхо Кекконен эсге тюшдю. Ол Совет Союзну бек сюйюучю эди. Жыл сайын бизге беш-алты кере келиучю эди. Орусча да сёлешиучю эди, артыкъ уста болмаса да.

Бир жол, сёлешиулеге къатышыргъа келгенинде, чабакъ тутаргъа сюйгенин билдирди. Кекконенни делегациясы бла бирге Байкалгъа элтдиле. Аш тепсини тёгерегине олтурдула барысы да - 15 чакълы бир адам. Ол санда Алексей Косыгин, ол кезиуде Огъаргъы Советни Президиумуну председатели болуп ишлеген Михаил Яснов да.

Барысы да столну тёгерегинде шинтиклеге олтурдула, ичги тарта. Къайсы эсе да Ангарах черекде прогулка этип, Байкалгъа барайыкъ, деди. Барысы да теплоходха миндиле. Байкалгъа жетгенлей, Тыш къыралла бла ишлени министерствосуну къуллукъчусу Борис Колоколов, «Толкъунла уллуладыла, Байкалдан черек жагъагъа ёталлыкъ тюйюлбюз», - деди. Былайда Яснов, батырчыкъ болуп: «Мен былайны иги билеме, жагъагъа тюшейик да, пикник къурайыкъ,» - деди. Косыгин хо дейди, кемебиз жагъа таба айланады да, ары жетерге 15 метр къалгъанда, суу тюбюнде ташлагъа олтурады. Экипаж бир бири ызындан эки трапны саладыла, адамла, ауа-сауа, кючден-бутдан жагъагъа чыгъадыла.

9-чу управлениясы къуллукъчулары унутмагъан эдиле керек боллукъ затланы алыргъа. Алып келген эдиле тёрт шеша коньяк бла бир гара суу. Сора аш-азыкъ затла алып келтирди «Ракета» къайыкъ да. Ингир алада Кекконен: «Аланла, къарачыгъыз, алайда юй барды, келигиз, ары къонакъ болайыкъ!»-деди. «Хо, келигиз, барайыкъ»,-деди Косыгин. 9-чу управлениясы къуллукъчулары артыкъ бек бюсюремедиле ол оноугъа - уллу къуллукъчуланы къоркъуусузлукъларын жалчытыргъа керек эдиле ала.

Атландыла. Ол агъач хырыкла бла ишленнген жараулу журт эди, юйде уа - акъ сакъаллы киши. Анга акъырын шыбырдадыла: была москвачы къонакъладыла, ажашып айланабыз, къонакъбайлыкъ эталлыкъмыса, коньякчыгъыбыз да барды, деп. «Мени кесими да барды самогонум!»-деди да аппа, столгъа тузланнган хобуста, алмала, башха ашарыкъла да салды.

Аппа къонакъладан бирин да танымады, Косыгинни окъуна. Сибирьни, Байкалны юслеринден хапар айтып башлады... Кекконен, ол айтхан хапаргъа къулакъ салып, сейир этип тынгылады. Ол артда кесини къатындагъылагъа энчи доклад этген эди Россейде адамла къалай жашагъанларыны, аланы баш эркинликлерини, къаллай къонакъбайла болгъанларыны юслеринден.

Анна БЕЛИГЖАНИНА.
«Комсомольская правда» газет.

ПРОКУРАТУРА

Мурдар жети жылны тюрмеде турлукъду

Нальчикни шахар сюдю Р.Тарканов деген биреуленни жети жылны бла алты айны къаты низамы болгъан колонияда тутаргъа деген оноуну къабыл кёргенди. Ол кючюне киргенди.

Тарканов РФ-ни Уголовный кодексини 105-чи статьясыны 1-чи кесегине кёре терслененди, башхача айтханда, адамны ёлтюргени ючюн. Аны юсюнден бизге КъМР-ни прокуратурасыны пресс-службасындан билдиргендиле.

Следствие тохташдыргъаныча, Тарканов кесини танышы Гергов эмда аны юй бийчеси бла бирге аракъы иче болгъандыла. Ол кезиуде экинчи тиширыугъа, хыны сёлешип, ушагъыусуз сёзле айтханды. Тарканов а, ол иги да эсирип эди, тиширыуну къоруулайма деп, Герговну юсюне чапханды. Тарканов столдан мияла шешаны алып, аны столну къыйырына уруп сындыргъанды эмда аны бла боюнуна ургъанды. Эр киши жараладан алайда окъуна ёлгенди.

Сюд Тарканову аманлыкъ этгенин шарт тохташдыргъанды эмда, къырал терслеучюню оюмун эсге алып, аны жети жылгъа бла алты айгъа колонияда тутаргъа деген оноуну чыгъаргъанды.

Тохташдырылгъаныча, былтыр август эм сентябрь айлада Нальчикде орналгъан 6873-чю аскер бёлюмню оноучуларындан бири къуллугъун кесине таплыкъгъа хайырланып, ахча къоллу болургъа умут этгенди. Муратына жетишир ючюн, ол айлыкъ хакъны табелине аны бойсунууунда болгъан биреуленни хакъын уллу этип жазгъанды. Алай бла ол къыралгъа 298842 сом къоранч этгенди.

Аскер прокуратура тинтиуледен сора белгиленнген адамгъа РФ-ни Уголовный кодексини 292-чи статьясыны 1-чи кесегине эмда 285 статьясыны 1-чи кесегине кёре уголовный иш ачханды. Къыралгъа этилген къоранчла толусунлай артха къайтарылгъандыла, деп билдиргендиле бизге аскер прокуратурадан.

ХЫЙЛАЧЫЛЫКЪ

Ахча къоллу болалмагъанды

Юг аскер округну гарнизонуну 316-чы аскер прокуратурасыны къуллукъчулары федеральный ырысхыны жюрютюу жаны бла законлагъа бузукълукъ этилгенин ачыкълагъандыла.

НАРКОТИКЛЕГЕ КЪАЖАУ

Машинасында уу бла эки артмакъчыкъ табылгъанды

РФ-ни Наркополициясыны КъМР-де Управлениясыны къуллукъчулары тинтиу-излеу ишлени хайырындан К. деген биреулен гашиш наркотик бла тутулгъанды. Аны машинасын тинтгенде, эки артмакъчыкъ табылгъанды. Аланы ичинде уа 4,5 грамм гашиш бар эди, деп билдиргендиле бизге ведомствону пресс-службасындан.

Ол адамгъа РФ-ни Уголовный кодексини 228.1 статьясыны 3-чю пунктуну «а» эмда «б» кесеклерине кёре уголовный иш ачылгъанды. Ол наркотиклени кёп санда асырагъаны ючюн терслененди.

Наркополициячыла республикада жашагъанладан наркотиклени сатыу бла байламлы информациялары бар эсе, аны, **49-21-05** телефон номерге сёлешип, белгили этерлерин тилейдиле. Телефон сау кюнню ишлейди.

Бизни корр.

Приёмгъа алыу

Следствие управлениясы таматасына соруула берирге онг чыкъгъанды

РФ-ни Следствие комитетини КъМР-де Следствие управлениясыны таматасы Валерий Устов **23-чю майда** адамланы приёмгъа аллыкъды. Ол РФ-ни Президентини КъМР-де приёмныйинде Нальчикде **Ленин проспектде 27-чи мекямда** бардыраллыкъды.

Приём эрттенликде **он сагъатда** башланырыкъды, деп билдиргендиле бизге ведомствону пресс-службасындан. Соруулары болгъанла бу телефон номерге сёлеширге боллукъдула: **77-24-92.**

Бу сейирди

Бешмюйюшлю апельсин

Еврокомиссия къынгыр-мынгыр нашалагъа эм быхылагъа естестволу жаны бла багъа бичерге кюрешген кезиуню ичинде японлу фермерле, тырмандан да къоркъмай, тахта битимле бла байламлы сынауларын тохтатмайдыла.

Японлу мичуринчиле кеслерини саугъаларында сынауларыны суратларын - бешмюйюшлю апельсинлерин - кёргюзтгендиле. Алада цитрусла кёрюнедиле. Аланы аллай формада ёсдюрюню магъанасы къаллай болгъанын ала айтмайдыла.

Ол кеси да неге керекди? Белгилисича, апельсинлени бу партиялары студентлеге, дуулача, экзаменлени алларында хакъсыз юлешиннген эдиле.

Быллай сынаула Японияда жангы иш тюйюлдюле. Былтыр жер-жерли элли ишчи адам кесини атын битеу дуниягъа айтдыргъан эди: жюрек формалы харбызланы, аранжереяда ёсдюрюп, юлешген эди адамлагъа.

Алай терек бахчасында кертмени гитче будданы формасында айнытхан къытайлы эл мюлкчю хар кимден да алгъа ётген эди: ол кертмеле адам Аллахдан тилек эте тургъан формада ёсдюрюлген эдиле. Къытайлы кесини продукциясын Европагъа элтиригин билдирген эди. Алай къытайлы «буддала» еврорегламентни келечилерин иги ишлеге кёллендирирлеми, не билейим, европачыла къынгыр-мынгыр нашалагъа да алай бек ийнанмайдыла.

АБШ-да къонакъланы душманны аш-азыкълары бла сыйлайдыла

Америкалы Питсбургда (Пенсильвания штат) адамла ауузланыучу юй битеу шахардан тышында да махталгъанды. Иш а былай болгъанды: бу шахарда жаланда АБШ бла кёлкъалды къыралланы ашарыкъларын жарашдырадыла. Ол адет аш бериучю жерни тёресиди. Жер-жерли адамла анга бек сакъ къарай эдиле, алай энди уа, СМИ органла аны юсюнден кёп хапар айтханларына да къарамай, юйренчек болгъандыла.

Университетни профессору Йон Рубинни, сейирлик фасфудну чыгъаргъан адамны, сынауу бек батыр ишге саналгъанды. Кертиси бла да, бош америкалы адам эски мамыр гамбургерлени къойгъанына эм иранлы гыржынланы бла Кубаны къалампир-чибижилерин ашарыгъына ийнаннган къыйынды. Болсада гастрономияны геополитикагъа керелениую сакъланмагъан ишлени чыгъаргъанды. Аладан баш магъаналысы стереотиплени хорлауду.

- Мен оюм этгенден, аллай ресторан биз шуёхлукъ жюрютмеген къыралланы адамларыны жашаулары бла бизни шагъырей этерикди,-деп ангылатады профессор Рубин. - Сёз ючюн, кёп америкалыла Север Кореяда адамланы ташладан бла бутакъладан башха ашарыкълары жокъ сунуп тургъандыла.

Лапшадан суукъ шорпа эм татлы затла жаланда Ким Чен Ынны сюйген ашарыкълары суна эдиле бизни адамла. Бусагъатда бизде афган кухняны кезиуюдю-къыралда президент айрыула бардырыллыкъдыла.

Интернет.

Сёзбер

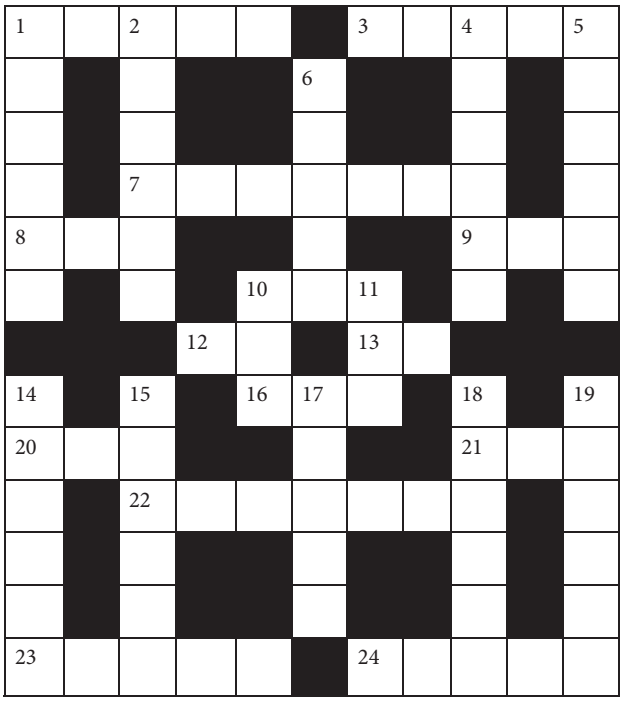

ЭНИНЕ: **1**. Тауушланы ариу эшитилгени. **3**. Атлада, эшекледе болуучу ауруу. **7**. Хыликкя этиу. **8**. Тамата къарындаш (татар тилде). **9**. Тропикалы жаныуар. **10**. Эшгенде халыны бир алыннганы. **12**. Аны чибин да, губу да этедиле. **13**. Ачыулу сезим. **16**. Юй хайыуан. **20**.Уллу кёзлю къанатлы. **21**. Акъыл, сагъыш. **22**. Кёчгюнчю. **25**. Татлы жилек. **26**. Адамда болуучу тери ауруу.

ЁРЕСИНЕ: **1**. Ёлгеннге бек алгъа соруу этиучю мёлекледен бири. **2**. Мысты жемиш. **4**. Къумач. **5**. Бузоуу ёлген ийнекни сауа туруп аны аллына салыннган бузоу тери. **6**. Агъач устаны ишчи кереги. **10**. Мысты кёгет. **11**. Суу жыйылгъан жер. **14**. Кийимде тигилген орунчукъ. **15**. Бет-къол жуугъанда хайырланнган тар боюнлу саут. **17**. Тынгысызлыкъ, тынчсызлыкъ. 18. Зырафына жоюлгъан зат. **19**. Сабий булжутхан зат.

Сёзберни **БИЙЧЕККУЛАНЫ Жаннета** хазырлагъанды.

Газетни 80-чи номеринде басмаланнган сёзберни жууаплары.

ЭНИНЕ: 3. Гузаба 5. Ашхана 8. Сагъат 9. Алдау 10. Инбаш 11. Узгъа 13. Жауун 15. Тылы 16. Татыу 17. Сохта 18. Юлюш 19. Назму 20. Айып 22. Асаба 24. Салта 27. Чанка 28. Терезе 29. Шаулух.

ЁРЕСИНЕ: 1. Басха 2. Батан 3. Гудучу 4. Зыка 6. Ауш 7. Акъыллы 12. Айтыш 13. Жауун 14. Кисиу 15. Тахта 18. Юзмелт 21. Патчах 22. Ажир 23. Бичен 25. Амаша 26. Амал.

Ыйыкъгъа гороскоп

19-чю майдан 25-чи майгъа дери

КЪОЧХАРЛА. Ыйыкъны ал кюнлери къыйын ишлени тамамлаугъа жараулу кюнледи. Бараз эм орта кюнледе иш тири барлыкъды, сюйген адамыгъыз бла тюбешиуде да. Байрым кюн ишде рекорд салаллыкъсыз, солуу кюнледе бохчагъызны букъдуругъуз ансы, сизге артыкъ бек керек болмагъан затланы сатып алыргъа боллукъсуз.

ТАНАЛА. Баш эм геуюрге кюнле къыйын кюнле боллукъдула, алай эсе, башламчылыкъ этерге кюрешмегиз эм боюнугъузгъа жууаплы эмда уллу жюкню алмагъыз, орта эм бараз кюнле бек иги кюнле боллукъдула. Байрым кюнде сиз тири боллукъсуз, алай эсе да, чекден озмагъыз. Солуу кюнледе къатыгъыздагъылагъа басынчакълыкъ этерге кюрешмегиз, сюйген адамларыгъызгъа уа болушугъуз.

ЭГИЗЛЕ. Ыйыкъны биринчи жарымы жетишимли боллукъду: сиз сейирлик, тири лакъырдачы эм ахшы келечи бола билгенигизни кёргюзтюрюксюз. Оноучула бла сёлеширге жараулу онгугъузну унутмагъыз, ол ишде кётюрюлюрге болушурукъду! Байрым кюнде, эштада, шуёхларыгъызгъа болушургъа тюшерик болур, алай эсе да, аланы эм башхаланы боюнугъузгъа олтуртмагъыз. Солуу кюнледе ахчагъызны аялу хайырланыгъыз - керексиз затланы сатып алмагъыз.

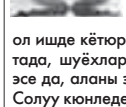

АЙЫРЫЧАБАКЪЛА. Хазырланыгъыз: жуукъларыгъыз сиз сакъламагъан сауугъала этерге боллукъдула. Геуюрге эм орта кюнледе ашыгъышлыкъ этмегиз эм магъаналы оноуланы да эсге алмагъыз - хар затны да базманнга салып эсеплегиз. Сакъ болугъуз - бараз кюнню ахырында сизни биреу алдаргъа кюреширикди. Байрым эм солуу кюнледе заманыгъызны уллу компанияла бла ётдюрсегиз, иги боллукъду.

АСЛАНЛА. Бу ыйыкъ болумну тинтирге эм магъаналы оноу этерге жараулу кезиудю - шёндю сиз не тюрлю проблеманы да терен эм хар не жаны бла да сюзерге боллукъсуз. Алай эсе да, болум игиди деп айтырча тюйюлдю, нек дегенде, сиз этген оноуладан бири игиге эм тийишлиге санасагъыз да, ишигизге чырмаулукъ этерге боллукъду. Ол себепден барлыкъ жолугъузну сагъыш этип айырыгъыз.

КЪЫЗЛА. Баш кюнде сизге къууанчлы жангылыкъла келликдиле. Геуюрге эм орта кюнле артыкъ игиле тюйюлдюле. Эштада, къарыуугъузну бошунакъгъа кетерирге боллукъсуз. Алай эсе да, бараз эм байрым кюнле хар не жаны бла да жетишимлиле болургъа ушайдыла-ырысхы жаны бла да, ишде кётюрюлюу жаны бла да. Солуу кюнледе сейирлик тюбешиуле эм танышыула боллукъдула.

БАЗМАНЛА. Ыйыкъ къуллукъда кётюрюлюрге тап кезиудю. Сиз коллегаларыгъыз бла тюбешиуледе айтханыгъызгъа ийнандыра билликсиз, ол къуллукъда кётюрюлюуюгюзге себеплик этерикди, андан сора да, сиз къуллукъ жумушларыгъызны башхаладан эсе тынгылы тамамларыкъсыз. Ол жетишимле бла къуллукъда ёсюу сиз мурат этген жанына бармай къалыргъа боллукъду.

АКЪЫРАПЛА. Ыйыкъны биринчи жарымында сиз ишни тап эм файдалы бардырлыкъсыз. Ёхтем жюрекли адамланы кёкден жерге тюшюре да билликсиз. Къалай-алай болса да, айтылгъан кезиу ишлени бардырыргъа бек иги заманды. Бараз эм байрым кюнле ахча жаны бла жетишимли кюнлediле, болсада солуу кюнледе проблемала чыгъаргъа боллукъдула.

САДАКЪЧЫЛА. Баш кюнде онгугъуз боллукъду, къошакъ иш хакъ алыргъа неда жыйгъан ахчагъызгъа хайырлы ишге салыргъа. Андан сора, артыкъ чертирча иги кюнле боллукъ тюйюлдюле. Ол кезиуде сиз ашыгъышлы оноула этериксиз. Алай эсе да, байрым кюннге дери болумну игилендирликсиз, жуукъларыгъыз эм коллегаларыгъыз болушуп. Солуу кюнледе атлары айтылгъан адамла бла тюбешириксиз эм ушакъ этериксиз.

ТЕКЕМЮЙЮЗЛЕ. Ыйыкъны биринчи жарымында ишигиз кёп боллукъ тюйюлдю, алай эсе, ол кесигизге эс бурур заманды. Йога, фитнес, диета, чыгъармачылыкъ, - не тюрлю башламчылыкъ да сизге жарарыкъдыла. Алай эсе да, бараз эм байрым кюнледе кёп ишни тамам этерге тюшерикди. Сиз алагъа иги хазырланып тюбериксиз. Солуу кюнлege этген планыгъызны тюрлендирирге керек боллукъду.

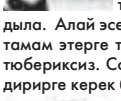

СУУКЪУЙЛА. Ыйыкъ тюрлениуле бла ётерикди. Ала болмай къаллыкъ тюйюл эсе да, сиз а аланы юслеринде сагъыш этиуню къоярыкъ тюйюлсюз. Ишни юсюнден айтханда уа, жангы амалланы хайырланыу бек иги тирлениулege келтирликди. Бараз эм байрым кюнледе жуукъларыгъыз да сёзлери, ишлери бла да болушурукъдула. Солуу кюнледе кеслерини къылыкъларын тюрлендиргенлege жетишимле да ышарлыкъдыла.

ЧАБАКЪЛА. Баш эм геуюрге кюнледе жетишимлеригиз тыш къыраллы партнёрларыгъыздан хапар келтирликдиле, андан сора да, сёлешиуле эм командировкалагъа барыргъа боллукъсуз. Орта эм бараз кюнле ишигизни андан ары бардырыугъа иги кюнлediле. Байрым кюнде уа жуукъларыгъыз бла бирге болугъуз. Солуу кюнле тириликни эм игиликге жетиуню кюнлеридиле.

ФУТБОЛ

«Ахыр такъыйкъагъа дери тийишлисича ойнагъандыла»

Футболну миллет лигасыны 38-чи турунда Нальчикни «Спартагы» кеси майданында Саранскны «Мордовия» командасы бла тюбешгенди. Бу тур бла чемпионат бошалгъаны себепли эки команда да аны хорлам бла жабаргъа сюйгенлери баям эди. Къонакъла экинчи жыл премьер-лигада ойнарыкъдыла, бизни футболчуларыбызгъа уа къараучуланы алларында иги оюнну кёргюзтюп, солургъа алай кетерге боллукъду дегенден башха борч жокъ эди.

Аны бла байламлы болур эди, ансы эки къауум да биринчи, экинчи таймны ортасына дери окъуна, къабакъ эшиклени къатына жуукъкъалашып, къоркъуулу кезиуле къураргъа хазна кюрешмегендиле. Болсада оюнну экинчи жарымыны 32-чи минутунда спартакчыла терк окъуна контратака къурайдыла. Давид Сирадзе алгъа чабып къутулады, Андрей Панюковну эслеп, анга тап пасны береди. Ол, «Мордовияны» вратары бла бетден-бетге чыгъып, эсепни 1:0 этеди.

Андан сора «Мордовия», «уянып», аямагъанлай чабыуллукъланы башлайды, алай спартакчыла, кеслерини къабакъ эшиклерини къатында халатла иймей, тап ойнагъандыла эм къараучуланы къуугандырырча эсеп бла бошагъандыла сезонну.

ПРЕСС-КОНФЕРЕНЦИЯ:

Юрий МАКСИМОВ, «Мордовияны» баш тренери:

- Асламысында биз стадионнга келгенлеге ариу футбол кёргюзтейик деп ойнагъанбыз. «Спартакны» уа бу магъаналы хорламы бла алгъышлайма. Чемпионат бошалгъынчы окъуна футболчуларыбыз нек эсе да кеслерин бошлап къойгъандыла. Бир къауум жашлагъа солургъа, башхалагъа уа кеслерин кёргюзтюрге онг бергенме.

Жарсыугъа, бир-бирле иги кесек заманны ойнамай тургъандыла эм усталыкъларын тас этгенча кёрюннгенди манга. Ма аны ючюн хорлатханбыз деп, алай сунама. Энди премьер-лигада ойнарыкъбыз, ол себепден составыбызны кючлерге кереклиси баямды.

БИДЖИЛАНЫ Хасанбий, «Спартакны» баш тренери:

- Алгъадан айтырыгъым, бу чемпионатны хорлагъан команда бла кючюбюзню сынаргъа иги хазырланып тургъанбыз эм иги жаны бла кесибизни кёргюзтюрге итиннгенбиз. Матч тынч болмагъанды. Бир-бир жерледе командабыз, чемпионнга хорлатмай, алчылыкъны окъуна алып тургъанды.

Биз гол ургъандан сора къонакъла, матч бошалыргъа 10 минут къалгъанда, къабакъ эшиклерибизни къатына жуукъкъалашханлай тургъандыла. Бир халат ийгенлей, эсеп тюрлениригe баям эди. Насыпха, футболчуларыбыз, жууаплылыкъны ангылап, ахыр такъыйкъагъа дери иги ойнагъандыла. Алагъа ыразылыгъымы билдирирге сюеме.

Чемпионатны 2013/2014 жылда таблицасы

КОМАНДАЛА	О	Къ	ТБ	Х	Т	О
1Мордовия	36	22	7	7	59–30	73
2 Арсенал Т	36	21	6	9	62–39	69
3 Торпедо М	36	19	8	9	45–22	65
4 Уфа	36	17	10	9	46–35	61
5 Газовик Ор	36	17	10	9	46–28	61
6 Шинник	36	17	6	13	47–37	57
7 СКА-Энергия	36	15	11	10	43–34	56
8 Луч-Энергия	36	15	10	11	40–25	55
9 Балтика	36	14	12	10	39–31	54
10 Спартак Нч	36	13	12	11	36–34	51
11 Сибирь	36	13	12	11	38–39	51
12 Алания	36	14	4	18	29–52	46
13 Енисей	36	12	9	15	40–47	45
14 Динамо СПб	36	12	7	17	38–46	43
15 Ротор	36	10	11	15	43–40	41
16 Химик Дз	36	10	7	19	29–49	37
17 Нефтехимик	36	7	12	17	38–45	33
18 Салют Бл	36	6	9	21	23–53	27
19 Ангушт	36	3	5	28	23–78	14

Майданда бу футболчула ойнагъандыла: «Спартак-Нальчик»: Цыган, Макоев, Джикия, Абазов, Костин, Шаваев, (Сирадзе), Рябокобыленко, Султонов, (Чхапелия), Киреев, (Рухаиа), Чуперка, Болов, (Панюков).

«**Мордовия**»: Шебанов, Перендиа, Димидко, Будников, Эдиев, Пазин, Бобер, Мухаметшин (Ваганов), Иванов, Луценко, (Терентьев), Самодин (Маркин).

Сары карточкаланы Эдиев, Сирадзе, Панюков алгъандыла. **Бу турда башха командала былай ойнагъандыла**: Алания-Уфа 0:3, Салют Бл-СКА-Энергия 0:3, Луч-Энергия-Газовик Ор 1:4, Нефтехимик-Ангушт 5:1, Ротор-Енисей 1:0, Торпедо М-Сибирь 0:0, Арсенал Т -Динамо СПб 0:1, Балтика-Шинник 2:2.

Белгилерчады, «Спартакны» жылны аллында финанс къытлыкъ да къысып, бир кере чачылгъан да этип, жангыдан къуралгъанын эсге алсакъ, чемпионатны ахшы кёрюмдю бла 10-чу тизгинде бошагъанын. Биджиланы Хасанбийни уа ол сагъынылгъан проблемалагъа да къарамай, жаш футболчуладан иги команда къурагъанын айтыргъа керекди, мындан арысында да аны аслам къауууму сакъланыр, футболчуларыбыз да къараучуланы ариу оюнлары бла къуугандыра турурла деп ышанабыз.

КЪОНАКЪЛАНЫ Хасан.

Акция

«Полиция - сабийлени къоруулауда»

Ма аллай ат бла быйыл 17-чи майда Россейни МВД-сыны битеуроссей акциясы башланады. Ол Ышаныулукъну сабий телефонуну халкъла аралы кюнюне аталыпды. Аны мураты - къыйын жашау болумгъа тюшген юйюрлеге бла сабийлеге болушууду.

Россейни МВД-сыны пресса арасындан билдиргенлерине кёре, ол кюн республикаланы Ич ишле министерстволарында, Россейни МВД-сыны баш управлениялары бла бёлюмлеринде Ышаныулукъну сабий телефонлары ишлерикдиле. Алагъа жер-жерли заман бла 10 сагъатдан 16 сагъатха дери сёлешип, акъылбалыкъ болмагъанланы проблемаларыны юслеринден билдирирге боллукъду.

Сёлешгенлени соруулары акъылбалыкъ болмагъанланы ишлери жаны бла бёлюмлеридеги специалистле, аманлыкъ этген жаш адамла болжаллы халда тургъан араланы психологлары, адамланы социальный жумушла бла жалчытыучу органланы, билим бериу организацияланы, жамауат биригиулени да келечилери жууапла берликдиле.

Сабий телефон бла этилиннген хар билдириуге да къаралмай къаллыкъ тюйюлдю. Сабийлеге, акъылбалыкъ болмагъанлагъа эм аланы ата-аналарына юйретиуде, юйюр халлада право жорукъла ангылатыллыкъдыла. Керек болса уа, психология эм башха болушлукъ этилликди.

Телефонлагъа хакъсыз сёлешинеди. Аланы номерлери уа Россейни МВД-сыны жержерли органларыны официальный сайтларында алгъадан окъуна салынырыкъды.

Акция Сабийлени халкъла аралы кюнюне дери бардырыллыкъды эмда акъылбалыкъ болмагъанланы араларында право жаны бла ангылатыу иш бла бошаллыкъды. Алагъа деп школлада, энчи окъуу учреждениялада, сабий садлада, интернат школлада, акъылбалыкъла болжаллы халда тургъан аралада лекцияла окъуллукъдула, ушакъла, «тёгерек столла», ачыкъ эшиклени кюнлери бардырыллыкъдыла.

КъМР-де МВД-да Ышаныулукъну сабий телефонуну номери былайды: **49-50-39**.

Бизни корр.

Баш редактор АТТАЛАНЫ Жамал

РЕДКОЛЛЕГИЯ:

БЕППАЙЛАНЫ Муталип (баш редакторну орунбасары)

КЪОНАКЪЛАНЫ Хасан (баш редакторну орунбасары)

ТОКЪЛУЛАНЫ Борис (жууаплы секретарь)

ТЕКУЛАНЫ Хауа (жамауат-политика бёлюмню таматасы)

ТЕЛЕФОНЛА:

Редакторну приёмныйы - **42-63-01**. Баш редакторну орунбасарлары - **42-38-21**, **40-04-82**. Жууаплы секретарь - **42-66-85**.

Секретариат - **40-93-62**. Корректорла - **42-63-52**.

Газет Басманы эм асламлы информацияны эркинликлерин къоруулау жаны бла Къабарты-Малкъар регион инспекцияда **1994** жылда **14**-чю июньда регистрация этилгенди.

Регистрация номер —**Н—0066**. **Индекс - 51532**

Газетни басмагъа КъМР-ни Басма эмда асламлы коммуникацияла жаны бла къырал комитетини компьютер службасы хазыр этгенди.

Газет "Тетраграф" ООО-ну типографиясында басмаланнганды. Нальчик шахар, Ленин атлы проспект, **33**

Номерге графикге кёре **19.00** сагъатда къол салынады. **20.00** сагъатда къол салынгъанды

ГАЗЕТНИ НОМЕРИН ЧЫГЪАРГЪАНЛА:

Сараккуланы Асият - дежурный редактор;
Кетенчиланы Зульфия - жууаплы секретарьны орунбасары;
Акушуланы Феруза **(1,2,3,4-чю бетле)**,
Бийчеккуланы Жаннета (**5,6,7,8-чи бетле**) - корректорла.

Тиражы **2640** экз. Заказ № **941**

РЕДАКЦИЯНЫ ЭМ ИЗДАТЕЛЬНИ АДРЕСИ:

360000, Нальчик шахар, Ленин атлы проспект, 5

электронный почтасы: **elbor_50@mail.ru**